

Vermenigvuldiging van dit verslag is toegestaan!

Verslag van het Leerhuis van 16 oktober 2007 over christelijke mystiek, door Daniël van Egmond, verbonden aan de stichting Arcana. Deze stichting stelt zich ten doel om de christelijke vorm van mystiek in theorie en praktijk te bevorderen. Op hun website (www.stichtingarcana.nl) staat te lezen: *Velen van ons herkennen een verlangen naar het Heilige; dit verlangen komt voort uit onze ziel. Maar omdat de ziel nog slechts een kiem is, kan zij geen richting geven aan de persoonlijkheid en laat zij zich door alle wereldse dingen fascineren. Hierdoor dreigt zij het contact met de geest die de ziel zou moeten voeden kwijt te raken. En toch is er in ons een ruimte aanwezig waar wij de stem van het Heilige kunnen horen en waar de ziel kan groeien. Deze plaats - die de verborgen ruimte van het mystieke hart wordt genoemd - is het snijpunt waar de psyche en de geest samen komen, waar zij elkaar kunnen beïnvloeden. Op die wijze kunnen wij aan onze levensopdracht voldoen en uitgroeien tot een wezen waarin de hemelen en de aarden zich kunnen weerspiegelen.*

De stichting Arcana geeft het tijdschrift *Metanoia* (bekering, omkering) uit. Bij de stichting Arcana ligt het accent vooral op de verschillende contemplatieve stromingen binnen de christelijke mystiek, in *Metanoia* komen ook andere stromingen uitvoerig ter sprake, b.v. neo-platonisme, de hermetische traditie, kabbalah en uiteraard de christelijke mystiek. Ook zen-boeddhisme en andere boeddhistische stromingen komen aan bod, net als hedendaagse denkrichtingen zoals de fenomenologie en vormen van transformatieve filosofie.

Zo stond het in de toelichting bij deze avond: 'De kerk kan sluiten wanneer God niet meer tot in de diepste vezels van je hart wordt ervaren'. Toelichting: Mystici zijn er in alle eeuwen geweest, nooit in groot aantal, maar wel invloedrijk. Hun ervaringen zijn tot op zekere hoogte onnoembaar, maar de mystici hebben ons toch veel nagelaten. Daarbij gaat het vaak om mensen die opvallend nuchtere en praktische werken hebben geschreven, geheel niet mysterieus. Wij kunnen daaruit leren dat de christelijke weg der mystici vaak moeizaam en pijnlijk is, waarbij je een geheel niet makkelijke leerschool moet doorlopen. Ascese is echter niet nodig, die werkt zelfs averechts en leidt tot egotripperij. Je moet als je je wilt openstellen voor God en het Goddelijke niet op je eigen prestaties gericht zijn. Je begint wel met het nemen van een aantal stappen om God tot jou (jouw hart) toe te laten, maar het is God zelf die de verdere en beslissende stappen neemt, soms geheel onverwacht.

DvA: Omdat 'het' christendom niet bestaat (zo veelvormig is), is het lastig om een definitie te geven van christelijke mystiek. Voorop bij alle mystiek staat het ervaringselement: dat je God - het goddelijke - het of de heilige tot jou toelaat. Daardoor kan er diep in jouw hart een omvormingsproces op gang komen, een wedergeboorte. In de bijbel is op veel plaatsen sprake van wedergeboorte (Nicodemus, Joh. 3:3, de mystici hebben een voorliefde voor het Johannes-evangelie). Veel mystici hebben de dynamische ervaring van de wedergeboorte beschreven. Maar het is geen typisch christelijk begrip, het komt onder verschillende benamingen ook voor bij andere grote godsdiensten.

In de westerse wereld is er vanaf de 17e eeuw sprake van een dualistisch mensbeeld. Het lichaam, een biologisch organisme, voortgebracht in jaren van evolutie, plus 'iets anders', dat ziel wordt genoemd. Het mystieke mensbeeld is complexer. Er is de uiterlijke 'horizontale' mens, die met lichaam en ziel opgaat in het ondergaan van dagelijks ervaringen, en de 'verticale', tijdloze mens die andersoortige ervaringen kan ondergaan (indien deze mens de mystieke weg gaat bewandelen). Daarmee is het mystieke mensbeeld complexer dan die in de moderne wetenschappen wordt gehanteerd. DvA zal vanavond enkele keren aangeven dat psychotherapeuten niet goed kunnen omgaan met mensen die, gaande op de mystieke weg, geconfronteerd worden met bijvoorbeeld weggedrukte oude problemen.

Over de zonde: alle grote godsdiensten kennen het begrip zonde. DvA: zonde betekent: niet goed gericht zijn (dat je als boogschutter naast de roos hebt gemikt). De uiterlijke mens leeft vanuit gewone verlangens en doelstellingen, hij is niet gericht op het heilige. Omdat te bereiken moet hij een proces van *metanoia* (omkering, in chr. traditie: bekering) ondergaan. *Metanoia*: de omkering van de *nous* (of *noos*, Grieks voor geest, bewustzijn). Van nature leven we in een toestand van bewustzijnsvernaauwing. We zien buiten de bomen staan, om ons heen allerlei mensen, maar zonder hun achterliggende kracht te zien. Ik geef geen ruimte dat God zich aan mij kan tonen. Zondeval komt - in verschillende gedaanten - ook in alle grote godsdiensten als belangrijk thema voor.

Wie mystiek wil begrijpen moet notie hebben van de begrippen van zonde en omkering, en van de innerlijke psyche. Het begrip 'dood' laat zich lezen: als de mens die horizontaal gebleven is. Het woord van Jezus: 'Laat

de doden hun doden begraven' moet je dan lezen dat de horizontale mensen hun problemen maar onder elkaar moeten uitzoeken.

Een mens kan aangeraakt worden door het goddelijke, hij is dan even wakker geworden. Maar daarna komt een grote onrust. Want na de aanraking val je weer in slaap, maar je weet dus dan het anders kan, je herinnert je dat, je hebt het besef dat je wakker bent geweest en die bijzondere aanraking hebt gehad. DvA geeft het voorbeeld van twee psychologen die door een LSD-trip een dergelijke ervaring hadden, en nu bij de oosterse godsdiensten op zoek gingen naar nieuwe ervaringen. Verder is DvA vanavond niet ingegaan op chemische experimenten om bewustzijnservaringen op te wekken.

Na de eerste ervaring van contact met het goddelijke, gingen de mensen op zoek naar een nieuwe ontmoeting met God. In de eerste eeuwen van het christendom trokken mannen en vrouwen naar de woestijn: daar was het stil (geen afleiding), daar ook waren geen lastige kerkelijke of wereldlijke overheden die je bij je zoektocht konden storen. Uit deze trek naar de woestijn ontstonden ook de eerste kloosters. Daar werden oefeningen gedaan, daar waren ook begeleiders voor wie minder ervaren was.

Je kunt geen diepe mystieke ervaringen afdwingen, je kunt je wel voorbereiden om ze te krijgen. In het gewone dagelijks leven zijn er teveel afleidingen, te veel zintuiglijke indrukken die storend werken. Je moet je daarvan los maken, je zintuigen proberen uit te schakelen. Maar dat is niet genoeg, want je gedachten kun je niet zomaar stopzetten en op deze momenten van het uitschakelen van indrukken krijg je juist hele drukke gedachten. Daarom moet je je dan in gebed of meditatie concentreren, bijv. op een bijbeltekst. Maar dat is nog steeds geen garantie dat je God ontmoet!

Wat gebeurt er vaak dan: in de eerste plaats word je rustiger, stiller. Dat is een heel fijne ervaring, maar deze wordt gevolgd door extra onrust: je komt nu in de zuiveringsfase. Onverwerkte emoties komen boven. Daarvoor kun je en mag je niet weglopen, maar je moet ze 'confronteren met het heilige'. Je gaat twifelen, denkt dat dit niet de juiste weg is. Veel mensen haken dan ook teleurgesteld af en beginnen ergens anders opnieuw, om dan weer in de onontkoombare zuiveringsfase te blijven steken. Maar je moet daar toch door heen, een lastige weg, waarbij begeleiding door een gids die een of meerdere stappen verder is op de mystieke weg beslist nodig is. Mystiek heeft gevaarlijke kanten, je moet je zelf goed leren kennen, het is nodig dat de verlangens van de uiterlijke mens afsterven. Je moet verlost, verlicht willen worden. Maar je zult geconfronteerd worden met grote periodes van strijd en twijfel (onlangs nog in de pers: Moeder Theresa, die zwarte periodes van godverlatenheid had gekend, en volgens sommige mensen - geen mystici! - daarom niet aanmerking zou joren te komen om heilig verklaard te worden...). De duisternis kan vaak lang duren, met soms slechts een enkel moment van grote verlichting.

Wat is het gevolg van het zuiveringsproces? Dat je een aantal zaken in het leven niet meer zo belangrijk vindt: rijkdom, maar ook status, of ook het idee dat je alles op orde hebt (vergelijk het bijbelverhaal van de rijke jongeling, die alles had). Je maakt ruimte voor God in jou. God komt in jouw centrum. Van een egocentrisch mens (dit niet op te vatten als een negatief waardeoordeel!) word je een theocentrisch mens. In dit proces wordt jouw centrum gezuiverd. Het is een soort van stervensproces, dat zich kan uiten in bijvoorbeeld lusteloosheid. Maar dat is geen depressiviteit; een psychotherapeut kan jou daarbij niet, maar een mystiek ervaren gids wel terzijde staan.

Daarna komt het (of kan het komen) tot een verlicht zijn, de illuminatie. Het 'ongeschapen licht' van de eerste scheppingsdag komt over jou. Je begeeft je in een soort vacuüm: je weet het even helemaal niet. Salvador Dali heeft de Christus van de mysticus Johannes van het Kruis geschilderd als zwevend tussen hemel en aarde. In jou is een ander buiten jezelf gekomen, christus is in jou opnieuw geboren. Nieuw leven is in jou ontstaan, je bent door genade volledig mens geworden.

Het zij nog eens gezegd: het gaan van deze weg is een dramatisch en gevaarlijk proces. In de oude kloostertradities waren (in in orthodoxe kloosters zijn nog steeds) begeleiders actief. Maar in de protestantse en moderne RK-traditie is deze kennis verloren gegaan. Want er waren ook bekende protestantse mystici, zoals Matthias Weyer (ca. 1521-1560), de schoenmaker Jacob Böhme (1575-1624) en later Gerhard Tersteegen (eerste helft 18e eeuw) en Dag Hammarskjöld, de eerste voorzitter van de VN (tot zijn dood in 1961). In Duitsland leefden de protestantse mystici vaak een verborgen leven, omdat Luther en de Lutheranen nogal tegen het mystieke gebeuren waren. Want dat is een onafhankelijke beweging, zonder regels, die gemakkelijk tot anarchisme zou kunnen leiden. Het piëtisme was later een betere voedingsbodem voor mensen die de mystieke weg wilden gaan. In de bevindelijke hoek van de protestantse kerken vinden we sporen van mystiek, maar daar is tegelijk dit begrip heel verdacht. Mensen met mystieke ervaringen worden niet begeleid en lopen daardoor geestelijk te ontsporen.

Een voorbeeld van een protestantse mysticus: *Emanuel Swedenborg (29 januari 1688 - 29 maart 1772) Hij was een Zweedse wetenschapper, filosoof en theoloog. De familie Swedenborg was van adel. Zijn vader Jesper Swedenborg was bisschop en professor aan de universiteit van Uppsala. Na zijn universitaire studies te*

Uppsala waar hij filosofie, wiskunde, wetenschappen, Latijn, Grieks en Hebreeuws studeerde volgde hij nog talrijke andere opleidingen. Hij studeerde fysica, astronomie, werd boekbinder en maakte muziekinstrumenten. Ook interesseerde hij zich voor kosmologie, anatomie, fysiologie, politiek, economie, metallurgie, mineralogie, geologie en scheikunde, waar na 1743 ook nog vele zeer gedetailleerd beschreven godsdienstige en/of esoterie mystiek zaken bij kwamen, die alle in boekvorm zijn verschenen en/of vertaald. Swedenborg bestudeerde de hersenen en de endocriene klieren. Sommige van zijn ontdekkingen werden pas in de twintigste eeuw bevestigd als juist/werkbaar. Swedenborg was de eerste die voorstelde het metriek stelsel in te voeren in heel Europa. Swedenborgs genie was onuitputtelijk. Hij maakte ontwerpen voor vliegtuigen, duikboten, wapens, luchtpompen, enz. Swedenborg was eveneens sterk geïnteresseerd in spiritualiteit. Hij probeerde zelfs een rationele verklaring te vinden voor de werking van de ziel. In de jaren 1744 en 1745 kreeg Swedenborg een reeks 'visioenen' die diepe invloed op hem maakten. Dat gebeurde na een ernstige crisis in 1743. Vanaf 1745 verblijft hij tot aan zijn dood in Londen. Daar schreef hij een 30-delig werk over theologie. Swedenborg heeft nooit een orde of genootschap opgericht. Na zijn dood begonnen een paar volgelingen in Engeland een organisatie op te richten onder de naam 'Church of the New Jerusalem'. In de Verenigde Staten zijn er duizenden leden van de Swedenborgiaanse Kerk. Ook Zweden, Polen en Rusland kenden volgelingen van deze Ritus. In Nederland bestaat een Swedenborg-genootschap ('s-Gravenhage) dat alle werken van Swedenborg (van ca 1910 -1970) in het Nederlands vertaalde.

Het gaan van de mystieke weg is niet bedoeld voor kinderen. Deze moeten eerst een volledig aards mens worden, een persoonlijkheid krijgen, bezit verwerven, dat soort zaken.

Waarom zouden we de mystiek weg willen gaan? Want, vragen veel mensen zich af, waar is God gebleven, was hij in het concentratiekamp Auschwitz? DvA komt met het voorbeeld van een mystica die voor hem veel heeft betekend: Edith Stein, van joodse komaf, die in Auschwitz vol kracht en troost aanwezig was voor de mensen om haar heen. God openbaart zich via mensen, deed dat ook via Edith Stein, in Auschwitz.

Mystici hebben gezorgd voor grote doorbraken. De eerste christenen deden in het Romeinse Rijk aan zorg voor zieken, armen en ouderen, een ongekende ontwikkeling. Aanhangers van Boeddha doorbraken de kaste-regels. Mystiek is een weg naar de wereld toe - waarbij je om zover te komen, je eerst daaruit moet terugtrekken.

Na de pauze werden vragen beantwoord.

Vraag: is er in de mystiek niet alleen sprake van een ander mensbeeld, maar ook van een ander godsbeeld?

Ja, er zitten aan God twee aspecten: het transcendent (God als de gans andere, voor wie elke voorstelling tekortschiet) en het immanente (God die overal en in alles aanwezig is, de scheppingskracht). In de moderne theologie heeft het transcendent zijn van God grote nadruk gekregen, maar bij de mystiek is er sprake van een meer evenwichtig godsbeeld, waarin beide aspecten worden benadrukt. Daarbij heeft God twee handen of kanten: streng en liefdevol, die laatste, vrouwelijke kant van het godsbeeld is heel belangrijk, bijv. in de sophia-mystiek. Mystici geven correcties op het gangbare godsbeeld, ze benadrukken de nabijheid van God, maar ook de transcendentie.

Vraag: wat is de verhouding van de christelijke mystiek tot andere vormen van mystiek?

Elke vorm van religieuze ervaring wordt bepaald door culturele en de religieuze traditie, taal en historie. De christelijke mystiek maakt gebruik van christelijke symbolen. De persoonlijke relatie tot God staat centraal. In de boeddhistische mystiek is het thema hoe je kunt ontsnappen aan het leven dat onbevredigend is (het lijden). In de christelijke mystiek ligt de nadruk op hoe je de onvolmaakte aarde kunt omvormen zoals de aarde bedoeld is om te zijn. Daarbij is het niet een goddelijke vonk in mij die daaraan werkt, maar is het zo dat ik als volledig mens met God verbonden wil zijn.

Vraag: waardoor wordt een mens bekeerd?

Startpunt is de roeping. Daarna komt de bekering. Dat is een hele lange fase, waarin ik probeer elke dag ruimte te maken voor God en niet probeer als egocentrisch mens te leven. Bij de liefde gaat het erom dat je daarbij niet uitgaat van een tekort dat je hebt (die iemand anders moet zien aan te vullen), maar vanuit een overvloed die jij dankzij God in jou aan iemand kunt geven.

Mystiek, het gaan vande mystieke weg kun je nooit in je eentje doen. Is het te toetsen of je goed bezig bent? Dat kun je niet al doende constateren, maar allen terugkijkend op wat je gedaan hebt.

Vraag: hoe zit het met de begeleiding, volstaat het door de goede boeken over het onderwerp te lezen?

Een begeleider is nodig; die moet tenminste één stap verder zijn dan jij. Literatuur kan belangrijk zijn als toetsingsinstrument. DvA noemt twee boeken van Theresia van Avila, waaronder 'De weg der perfectie'. Kok in Kampen geeft het tijdschrift 'Herademing' uit.

website: <http://www.sporenvangod.nl/mediapool/49/494895/data/mystiekebasisteksten.html>:

Het verschil tussen mystiek en spiritualiteit is nogal vloeïend. Spiritualiteit is meer op de praktijk van het leven gericht. Het gaat over hoe jij bidt en hoe je werkt, welke keuzes je maakt, hoe je relaties in elkaar steken en hoe je met de moeilijkheden van het leven omgaat. Mystieke schrijvers richten zich vooral op het omvormingsproces van de mens, hoe dat van Góð uit bewerkt wordt. Dit lezen zij in hun eigen leven en dat van de mensen die zij begeleid(d)en.

Tijdschriften over spiritualiteit en mystiek: Speling (4x per jaar, stevige artikelen over mystieke teksten en thema's, uitgeverij Gianotten, Tilburg; Herademing (4x per jaar), iets populairder geschreven artikelen over spiritualiteit en mystiek, uitgeverij Kok Kampen.

Elk jaar in de eerste week van juli houdt het Titus Brandsma Instituut een week lang openbare lezingen over mystieke teksten. Op de site van het TBI vind je meer informatie. Vroegere lezingen kun je op tape of digitaal bestellen. .

Er zijn veel boeken over spiritualiteit beschikbaar momenteel. Anselm Grün, een Duitse monnik, is een hedendaagse schrijver die veel publiceert over mystieke en spirituele onderwerpen op een toegankelijke manier. Ook de boeken van Henri Nouwen zijn makkelijk leesbaar. Bv.: Pelgrimage. Zoektocht naar een spirituele manier van leven.

Als je op een praktische manier met mystiek aan de gang wilt gaan, doe dat dan het liefst samen met andere mensen, vooral ook omdat jij je eigen blinde vlekken niet kunt herkennen. De weg der mystiek is niet ongevaarlijk!

Vraag: waarom kiest iemand voor de mystieke weg, ik herken Gods aanwezigheid ook bij mensen die deze moeilijke weg niet zijn gegaan. Blijft er dan wel ruimte over voor mijn partner en kinderen?

DvA: de mystieke weg is een van de mogelijkheden om een goede christen te zijn. Je kiest er niet voor, je wordt ervoor geroepen. Is God alleen bij mystici present? Nee, dan zou het er voor het christendom niet best uitzien. Verschillende religieuze tradities kennen de aanwezigheid van een kleine groep 'rechtvaardigen', die de zware taak dragen om iets van de nood van de wereld op zich te nemen.

Als jij de mystieke weg wilt gaan, moet je stevig in je schoenen staan, je moet stevig geworteld staan in je gezin en je werk, die heb je nodig om niet om te vallen. Er is het gevaar dat je gek wordt, door pijn/verdriet/emoties waarmee jij in je zuiveringsfase geconfronteerd wordt. Je kunt het kwaad tegenkomen (kwaad is voor DvA niet 'de afwezigheid van het goede', maar echt een gevaarlijke macht om rekening mee te houden). Het kwaad wil niet dat God in jou komt. Het is daarom belangrijk dat jij onderscheidingsgave hebt, kwaad van goed kunt onderscheiden. Weet je dat niet, dan kun je verkeerde dingen gaan doen. Maar ook de ervaring met God kan heel heftig en daarom onaangenaam zijn.

Je moet al met al een stabiele, 'geïntegreerde' persoon zijn. Als je instabiel bent en vanuit een tekort de mystieke weg wilt gaan, is dat niet goed.

Voordat wij God vragen om hulp (bij het gaan van de mystieke weg), voordat wij God zoeken heeft hij ons al gezocht. Maar dat te herkennen, dat is lastig.

Zelfkennis is belangrijk. Ik ben/heb niet één ik, maar heb meerdere ikken. Sommige daarvan willen wel bijv. elke dag tijd uittrekken om te mediteren, andere niet.

Een goede begeleider helpt jou vanuit gebed en meditatie. God is aanwezig, maar het blijft mensenwerk.

verslag: jan bouterse